

УДК 373.3.016 В-68

КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Волошина О.С., здобувач
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

У статті визначено сутність і компоненти контрольно-оцінювальної діяльності вчителя початкових класів. Проаналізовано стан професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та визначено умови оптимізації їхньої підготовки до контрольно-оцінювальної діяльності на уроках англійської мови.

Ключові слова: майбутній учитель початкової школи, контрольно-оцінювальна діяльність, діагностична діяльність, тестові технології, іноземні мови, іншомовна педагогічна освіта.

В статье определены сущность и компоненты контрольно-оценочной деятельности учителя начальных классов. Проанализировано состояние профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы и определены условия оптимизации их подготовки к контрольно-оценочной деятельности на уроках английского языка.

Ключевые слова: будущий учитель начальной школы, контрольно-оценочная деятельность, диагностическая деятельность, тестовые технологии, иностранные языки, иноязычное педагогическое образование.

Voloshina O.S. CHECK-EVALUATION OF THE TEACHER OF THE INITIAL CLASSES IN ENGLISH LANGUAGE SKILLS

The article defines the essence and components of the control and evaluation activity of the elementary school teacher. The state of professional training of future primary school teachers is analyzed and the conditions of optimization of their preparation for control and evaluation activity in English lessons are determined.

Key words: future teacher of elementary school, control and evaluation activity, diagnostic activity, test technologies, foreign languages, foreign language pedagogical education.

Постановка проблеми. В Україні обов'язкове вивчення іноземної мови як загальноосвітнього предмета починається з 1-го класу. Метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування. Перевірка, контроль та оцінювання досягнень учнів у процесі вивчення іноземної мови у початкових класах – важливий компонент навчального процесу, від якого багато в чому залежить його ефективність. Під час реформування, інтеграції української освіти до європейського освітнього простору виникає потреба в модернізації вимірювання навчальних досягнень учнів з іноземної мови. Об'єктивне та науково обґрунтоване оцінювання навчальних досягнень дає вчителю інформацію про успіхи, демонструє динаміку змін у розвитку кожного учня, що забезпечує зворотний зв'язок і створює умови для коригування освітньої діяльності.

У зв'язку із цим набуває актуальності питання професійної підготовки кваліфікованих учителів, які здатні ефективно вирішувати завдання оцінювання іншомовної компетентності в початкових класах.

На сучасному етапі розвитку країни, що характеризується як інформаційний поступ суспільства, обов'язковим є упровадження нової моделі освіти, яка ґрунтується на компетентнісному підході. Компетентнісний підхід в освіті розуміється як спрямованість навчального процесу на формування та розвиток ключових компетентностей особистості. Це потребує переорієнтації з інформаційної спрямованості навчання та перенесення акценту із засвоєння нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування та розвиток у школярів здатності самостійно діяти, застосовувати індивідуальний досвід і досягнення в нестандартних, творчих, життєвих ситуаціях [7, с. 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Контрольно-оцінювальна діяльність учителя висвітлена у працях Ш. Амонашвілі, Л. Божович, В. Давидова, Г. Ксьонзової; педагогічні основи оцінювання розробляли А. Алексюк, П. Атаманчук, Ю. Бабанський, Р. Кривошапова, Н. Наумов, І. Огородніков, Л. Одерій, В. Онищук, В. Разумовський, Л. Рісс, О. Силютіна; контроль та оцінювання знань учнів початкових класів вивчалися О. Савченко, Н. Бібік, В. Бондарем, М. Кузнєцовою.

Скажімо, Л. Божович у своїх працях звертає більшу увагу на мотиваційний і виховний компонент контрольно-оцінювальної діяльності, вказуючи на актуальність понять «рефлексія» та «самооцінка». О. Савченко виділяє оцінювання як «процес визначення рівня навчальних досягнень учня в оволодінні змістом предмета, порівняно з вимогами Державного стандарту та програм». Ю. Бабанський звертає увагу на особливості методичних умов навчального процесу з вивчення окремих шкільних предметів і виділяє умови як «відповідні фактори, педагогічні обставини, які сприяють або протидіють виявам педагогічних закономірностей, обумовлених дією факторів».

Пристаючи до роботи вчителя, молодий фахівець повинен мати не тільки ґрунтовні теоретичні знання з контролю й оцінювання, але головне – досвід реалізації контрольно-оцінювальної функції у практиці навчання. З огляду на це сучасна вузівська підготовка майбутнього вчителя має бути сконцентрована не лише на теоретичній складовій, а передусім давати можливість студентам набути досвіду методичної діяльності. Проблема контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів із фізики досліджувалась П. Атаманчуком (управління навчанням фізики під час здійснення різних видів контролю), В. Блиновою (психологічні особливості педагогічної оцінки), В. Вовкотрубом (ергономічний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів), Т. Колечинцевою (диференційований підхід до контролю й оцінювання), В. Шарко (теоретичні основи методичної підготовки вчителів до впровадження рівневої системи оцінювання). Але проблема формування контрольно-оцінювальної компетентності майбутнього вчителя англійської мови в початкових класах потребує додаткових досліджень.

Реалізація контрольно-оцінювальної функції вчителем відбувається на засадах особистісно-орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів. Це накладає певні особливості на зміст методичної діяльності педагога. Треба зазначити, що контрольно-оцінювальна компетенція вчителя має різне змістовне наповнення залежно від виду навчальної діяльності учнів.

Постановка завдання. Метою статті є визначити сутність і компоненти контрольно-оцінювальної діяльності вчителя початкових класів; проаналізувати стан професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та визначити умови оптимізації їхньої підготовки до контрольно-оцінювальної діяльності на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. М. Сорокін визначає поняття

контролю як перевірку якості знань. Він спрямований на виявлення рівня засвоєння учнями вже вивченого матеріалу та проводиться здебільшого вчителем. Оцінювання є підсумком контролю, яке передбачає зіставлення того, що школярі засвоюють, з тим, що вони повинні засвоїти відповідно до вимог навчальної програми. Під контрольно-оцінювальною діяльністю в педагогіці розуміють виявлення та порівняння на тому чи іншому етапі навчання результатів навчальної діяльності учнів із вимогами програми.

Основними складовими контрольно-оцінювальної діяльності є такі: перевірка (виявлення рівня знань, умінь і навичок); оцінювання (вимірювання рівня знань, умінь і навичок); облік (фіксація результатів у вигляді оцінок).

Для оволодіння контрольно-оцінювальними вміннями майбутніми учителями потрібне відповідне методичне забезпечення. Зокрема, існує необхідність розроблення алгоритмів виконання кожного вміння, створення методичних рекомендацій, вимог. Контроль засвоєння нового матеріалу учнями краще проводити у два етапи: під час сприйняття нових знань безпосередньо на уроці та після вивчення на етапі закріплення або на наступному уроці. Безпосередньо на уроці контроль навчально-пізнавальної діяльності учнів зводиться до встановлення прямого та зворотного зв'язку з учнями у вигляді евристичної бесіди під час пояснення вчителем нового матеріалу. Головну увагу при цьому приділяють з'ясуванню того, чи розуміє учень новий матеріал. Ступінь розуміння матеріалу, що пояснюється, визначається за відповідями на запитання продуктивного типу [1, с. 115–134].

Якщо контроль здійснюється на етапі закріплення нових знань або на наступному уроці, доцільно запропонувати учням такі форми контролю, як диктант або тестування, під час підготовки яких використати запитання продуктивного характеру [1, с. 136]. Опитування вчителів на курсах підвищення кваліфікації свідчать про те, що більшість із перелічених видів експерименту використовується в навчальному процесі не повною мірою. Треба звернути увагу на те, що підсилення практичної спрямованості навчання у світлі компетентнісного підходу може бути забезпечене завдяки підвищенню частки експериментальних практичних завдань у навчанні англійської мови.

Ми погоджуємося з науковцями [9, с. 3–15], які вважають за необхідне внести зазначену форму контролю як обов'язкову на підсумковому етапі контролю.

Контроль навчально-пізнавальної діяльності учнів у процесі розвитку іншомовної комунікативної компетентності можна умовно поділити на два види: контроль процесу та контроль результату. Сутність його полягає у встановленні зворотного зв'язку між учителем та учнями за допомогою системи задалегідь продуманих запитань. Такі запитання є не тільки засобом комунікації, але, перш за все, інструментом перевірки розуміння. Оволодіння студентами цим видом контролю можливе шляхом застосування в навчанні студентів алгоритмів запитувальної діяльності вчителя англійської мови під час оцінювання іншомовної комунікативної компетентності учнів молодших класів [4, с. 14–18]. Контроль результату – набутого досвіду з розв'язування завдань – зводиться до аналізу продукту діяльності, зафіксованого в зошиті. Під результатами навчання, на думку науковців, треба розуміти не тільки зміст знання, але й способи його здобування, доступні кожному учню [9, с. 3–15.]. В умовах компетентнісного навчання – це не лише перевірка відповіді, а, перш за все, з'ясування способу діяльності, який привів учня до такого результату. Оновлення змісту освіти в умовах компетентнісного підходу передбачає перебудову змісту освіти (наприклад, умови завдання) так, щоб учень переважно мав справу не з моделлю, а з реальною дійсністю [8, с. 126–139].

Аналіз науково-методичних джерел із проблеми підготовки до контролю й оцінювання майбутніх учителів англійської мови дав змогу скласти такий алгоритм узагальнених дій учителя іноземних мов на етапі підготовки до контролю навчальних досягнень учнів:

- передбачення місця та виду контролю під час річного календарно-тематичного планування (вхідний, поточний, періодичний, підсумковий та інші);
- виділення елементів знань, які треба засвоїти учням на кожному етапі навчання;
- виділення предметних і загальнонавчальних умінь, якими повинні оволодіти учні;
- виділення рівня засвоєння кожного елемента знань:
 - а) знання,
 - б) розуміння;
 - в) застосування знань,
 - г) перенесення вивченого на сферу нових невідомих поки що для учнів явищ;
- виділення рівня сформованості кожного вміння (виконання діяльності):
 - а) за зразком під керівництвом вчителя,
 - б) за зразком самостійно,
 - в) перенесення вміння на відому ситуацію,

г) перенесення вміння на незнайому ситуацію;

- визначення форм контролю, які будуть застосовані на конкретному уроці;
- підбір або розроблення діагностичних завдань для перевірки навчальних досягнень учнів;
- продумування процедури оцінювання навчальних досягнень учнів [6, с. 11]. Треба зазначити, що цей алгоритм є лише орієнтиром виконання контрольної діяльності вчителя іноземної мови в початкових класах. Знання його можна розглядати як методичні (процедурні) знання.

Вивчення наведеної послідовності дій майбутнім вчителем є лише проміжним етапом у формуванні методичної компетентності студентів. Бажано, щоб цей процес супроводжувався пред'явленням студенту (поряд з алгоритмом) реального об'єкта методичної діяльності (наприклад, переглядом відеоролика із записом уроку контролю та корекції навчальних досягнень учнів або відвідуванням реального уроку зазначеного типу у школі). Наступним етапом повинно бути засвоєння способу контрольної діяльності завдяки відтворенню алгоритму дій майбутнім учителем спочатку в лабораторних умовах (на інших студентах), а потім – у реальній професійній діяльності (на учнях під час активної педагогічної практики). На нашу думку, існуюче протиріччя між великою важливістю сформованості контрольної діяльності компетентності вчителя англійської мови та нестачею часу на опанування цієї функції студентами не тільки на практичному, але й на теоретичному рівні є підґрунтям для введення в навчання майбутніх учителів англійської мови спецкурсу «Контрольно-оцінювальна діяльність вчителя іноземної мови в початкових класах» [6, с. 11].

Упровадження компетентнісного підходу передбачає обов'язкове прогнозування результативної складової змісту, що потребує змін у системі оцінювання навчальних досягнень [2, с. 96–103]. З огляду на це необхідними є реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів, прийняття нових рішень щодо його реалізації в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів.

Процес розвитку оцінювальної компетенції розглядається як послідовність цілеспрямованих дій, що складаються із взаємопов'язаних етапів, а саме:

- знання нормативних документів і базових понять;
- орієнтація на основні дидактико-методичні вимоги щодо ефективності контрольної діяльності;

- здатність учителя початкових класів до використання різних підходів щодо оцінювання навчальних досягнень;

- готовність до постійного саморозвитку в процесі професійної діяльності, зокрема оцінювальної.

Аналізуючи нормативні документи МОН України, можна визначити загальні сучасні тенденції й специфіку оцінювальної діяльності вчителя початкових класів:

- оцінюються індивідуальні досягнення учнів;

- оцінювання ґрунтується на принципі, що передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач;

- використання в процесі навчання поряд із традиційними методами та прийомами оцінювання нових (вербальне оцінювання, портфоліо, рейтингова система оцінювання, тестування, самооцінка);

- формування нових відносин між учителем та учнями [3].

Отже, вчитель початкових класів має бути готовим до інноваційних змін у педагогічній діяльності та впроваджувати у шкільну практику нові методи та форми оцінювання. Складовою діагностики досягнень і труднощів учіння є педагогічна оцінка. На основі співвідношення навчальних досягнень учнів із критеріями й показниками рівнів успішності з'являється можливість прогнозувати перспективи розвитку дітей на основі індивідуального підходу. Водночас оцінка вчителя є психологічним і дидактичним засобом розвитку в школярів внутрішньої самооцінки як найважливішої передумови самонавчання та саморозвитку. Виставляючи оцінку, він опосередковано керує розвитком оцінювальних взаємин у класі, що мають стимулювати співпрацю з учнями. У початкових класах має домінувати оцінка у вигляді вмотивованого оцінного судження, що дає учневі можливість усвідомити, як саме він впорався з роботою, що вийшло добре, у чому помилка, як її краще виправити. Цю змістову оцінку вчитель висловлює так, що б дитина не втратила стимулу до праці [2, с. 25].

Необхідно поступово привчати дітей оцінювати не так своє ставлення до роботи, як кінцевий результат [2, с. 26]. Важливо, щоб у процесі оцінювання учень бачив сходинки розвитку своїх здобутків. Особливо важливо, щоб він зрозумів справедливість оцінки. Необхідно гуманно та відповідально ставитися до оцінювання: не оцінювати незасвоєне, формулювати оцінні судження по-різному, але ніколи не принижувати гідності дітей, всіляко заохочувати їх до рефлексивних суджень, самоконтролю та самооцінки [2, с. 28].

Оцінні судження відбуваються з коментарем самого учня (самооцінка), однокласників (взаємооцінка) або вчителя. Доцільним є поєднання самооцінних суджень учня з оцінними судженнями вчителя. У процесі оцінювання обов'язково має відбуватися навчальний діалог-аналіз відповіді учня чи результативності виконаної ним роботи. Коментар до процесу оцінювання спочатку здійснюється вчителем. Надалі, у міру сформованості контрольних-оцінних умінь і навичок, оволодіння критеріями оцінювання конкретного виду завдань, власну оцінку з коментарем зможуть висловлювати й учні. Під час розгорнутого словесного оцінювання вчитель аналізує й пояснює результат роботи (навчальної діяльності учня), коментує спосіб (раціональність) її виконання, дає практичні рекомендації, поради щодо підвищення рівня навчальних досягнень тощо.

Здатність учителя початкової школи до інноваційної діяльності в оцінюванні навчальних досягнень є важливою умовою розвитку професійної компетентності. Активізація вчителів та їхнє озброєння сучасними методами та прийомами оцінювання – шлях до особистісного зростання, творчої активності, вдосконалення освітньо-виховного процесу з метою подальшого розвитку особистості учнів. Інноваційна діяльність учителя початкових класів передбачає відмову від стереотипів, усталених штампів в оцінюванні навчальних досягнень учнів та пошук нових форм і методів оцінювання [2; 3].

Одним з об'єктивних способів оцінювання навчальних досягнень учнів є тест. Тестами навчальних досягнень називаються системи спеціальних завдань для виявлення ступеня засвоєння певних видів навчальної діяльності в сукупності з деякою системою вимірювання та інтерпретування його результатів. Учителю варто пам'ятати, що, складаючи завдання тесту, необхідно дотримуватися певних правил, які забезпечують надійність, збалансованість інструмента оцінювання успішності оволодіння певними навчальними дисциплінами або їхніми розділами:

- необхідно проаналізувати зміст завдань із позиції рівної представленості в тесті різних навчальних тем, понять, дій;

- тест не повинен бути навантажений другорядними термінами, неістотними деталями;

- завдання тесту мають бути сформульовані чітко, коротко та недвозначно, аби всі учні розуміли сенс того, про що в них запитують;

- жодне завдання тесту не повинно слухати підказкою для відповіді на інше;

– варіанти відповідей на кожне завдання мають добиратися так, щоб уникнути простого припущення або відкидання явно неправильної відповіді;

– як неправильні відповіді бажано використовувати найбільш типові помилки [3].

Професійне вдосконалення вчителя початкових класів є обов'язковою умовою його фахового зростання та допомагає розв'язати суперечності між сучасними вимогами до педагога як конкурентоздатного суб'єкта освітнього процесу та недостатнім рівнем професійної компетентності вчителів. Як зазначає Н. Скрипчук, сучасна вітчизняна система післядипломної педагогічної освіти є не лише системою підвищення кваліфікації, а і єдиним механізмом переорієнтації педагогів щодо змісту, форм навчання, системи ціннісних орієнтирів, засобів комунікації тощо [5].

Неперервність освіти є цілісним процесом, що забезпечує поступовий розвиток професійної компетентності та творчого потенціалу вчителя. Професійна освіта повинна орієнтуватися на випередження розвитку суспільства, професійної кар'єри, особистісних навичок та якостей, передбачати послідовність і багатоваріантність професійної педагогічної освіти. Тому, окрім знань, умінь і навичок, до системи навчання у вищих навчальних закладах належить сам процес, досвід їх набуття й практичного застосування, шляхи та способи самостійного накопичення, пошуку, самоосвіти.

Висновки з проведеного дослідження. У статті визначено сутність і компоненти контрольно-оцінювальної діяльності вчителя початкових класів. Нами проаналізовано сучасний стан професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів і визначено умови оптимізації його підготовки до контрольно-оцінювальної діяльності на уроках англійської мови в початкових класах.

Отже, ми розглянули контрольно-оцінювальну діяльність майбутнього вчителя англійської мови в початкових класах як виявлення та порівняння на тому чи іншому етапі навчання результатів навчальної діяльності учнів із вимогами програми. Структурними компонентами контрольно-оцінювальної діяльності є перевірка, оцінювання та облік навчальних досягнень учнів.

На нашу думку, оптимізація контрольно-оцінювальної діяльності майбутнього

вчителя початкових класів на уроках англійської мови буде ефективною за умови сприяння реалізації нового змісту навчання, уміння майбутнього вчителя оцінювати навчальні досягнення учнів на основі врахування їхніх індивідуальних можливостей і навчальних потреб, використання сучасних підходів до оцінювання, виявлення творчості у виборі їхніх методів і створення умови для повноцінного розвитку особистості. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень вважаємо розроблення спецкурсу, який розширить і вдосконалив знання, вміння та навички вчителя початкових класів в оцінювальній діяльності на уроках іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабаєва Н.А., Коробова І.В. Шкільний фізичний експеримент у 7–8 класах. Методичні рекомендації для вчителів. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 192 с.
2. Онопрієнко О.В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу. URL: http://abclab.ucoz.ua/load/didaktika_pochatkovojLshkoli/portfolio_jak_zasib_kontrolju_rezultativ_navchannja_uchniv_na_zasadakh_kompetentisnogo_pidkhodu/4-1-0-18/
3. Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти: наказ МОНмолодьспорт № 329 від 13 квітня 2011 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/18438.
4. Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. М-во освіти і науки, молоді та спорту, НАПНУ, Ялта. 2011.
5. Скрипчук Н.В. Формування професійної майстерності вчителя іноземної мови в системі післядипломної освіти України і Франції. URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/1/statti/5skrupchyk/5skrupchyk.htm>.
6. Тестові технології оцінювання компетентностей учнів: посібник / за ред. О.І. Ляшенка, Ю.О. Жука. К.: Педагогічна думка, 2015. 181 с.
7. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: дидактико-методичні аспекти: / Укл. О.В. Онопрієнко. Донецьк: Каштан, 2012. 138 с.
8. Хуторской А.В. Методология педагогики: человекообразный подход. Результаты исследования: научное издание. М.: Издательство «Эйдос», 2014. 171 с.
9. Шарко В.Д. Теоретичні основи методичної підготовки вчителів до впровадження рівневої системи оцінювання навчальних досягнень учнів. Херсон: Олді-Плюс, 2001. С. 3–15.